

## نظری بتاریخچه حفاریات شوش و کشفیات مهمی گه اخیراً بعمل آمده

در حدود يك قرن پیش هیئت علمی حفاری فرانسه با اجازه دولت ایران در خرابه های شوش مشغول حفاری شده آثار بسیار گرانبها و الواح تاریخی و سنگ نبشته های متعدد و مجسمه های معجزالعقول و قصور زیبا از سلاطین گذشته و کاشیهای الوان و ظروف سفالین از زیر تپه های این شهر تاریخی قدیم بیرون آوردند از آن تاریخ بعد چندین دسته از باستان شناسان فرانسوی وارد شوش شده عملیات حفاری را ادامه داده اند و تاکنون نیز باتمام جدیت مشغول حفاری هستند .

### تاریخچه حفاری اقتباس از کتب تواریخ و مجلات علمی

بنابینگارش بعضی از مورخین قبل از هیئت علمی حفاری فرانسه از طرف جنرال لوفتوس که از سیاهان انگلیس بود در حفر و اخراج ابنیه قدیمه شوش در بعضی قسمت ها حفاری بعمل آمده و اسرار گنجهای نهانی که در زیر خاک آن سرزمین پنهان بود بمنصه ظهور و بروز رسیده بود پس از آن مسیو (دیولافوا) سیاح فرانسوی که در اثر سیاحتهای خود در اقطار مصر و ایران و سایر جاها شهرت بسزائی دارد از طرف دولت متبوعه خود مأمور حفاری و استخراج آثار تاریخی ایران گردید مادام (دیولافوا) زن مومی الیه نیز در این سفر با وی همراه بود و نوشتن سیاحتنامه و برداشتن عکس و نقشه برداری بعهده وی محول بود موفقیت این سفر دایره تجسس او را بنواحی غرب ایران کشانیده تا اینکه با تحمل زحمات بسیار و متاعب بیشمار در خرابه های شوش موفق بکشف آثار بلاد قدیم شدند .

در این سفر چند تن از سیاحان برگزیده و مهندسان عالیمقام فرانسوی نیز از طرف دولت فرانسه بکمک وی گماشته شدند .

در باره کسب اجازه حفاری توسط دکتر تولوزان فرانسوی طبیب مخصوص ناصرالدین شاه تسهیلات زیادی درباره حفاری هیئت علمی فرانسه بعمل آمد و فرمان شاهی برای حفاری و اجازه آن بشرایط زیر شرفصدور یافت مواد مهم اجازه نامه ازین قرار است (۱) شرکت حفاری در تأمین نفوس و حفظ منافع خود از دست تطاول قبائل آن نواحی خود خواهد بر آمد (۲) از هر گونه تجاوز و بی حرمتی نسبت به تربت دانیال پیغمبر علیه السلام که در آن جوار مدفون است تجنب و توقی خواهد نمود (۳) نیمه آثار مکشوفه را بدولت ایران واگذار نموده و هر چه از قبیل جواهرات و احجار گرانبها بدر آید بخزانة دولتی خواهد سپرد .

سال اول در اندک مدتی در سایه حسن اداره و مراقبت کامل عملیات حفاری پیشرفت زیاد کرده در نتیجه دفینه بزرگی که مملو از آثار عتیقه بود کشف گردید و در سال دوم نتایج حاصله از سال نخستین دو مرتبه بیشتر شد آثار مذکور عبارت از کاشیهای ملون و خشتپاره های پخته مزین بود که صورت بعضی جانوران در روی آنها تصویر شده بود علاوه برین در آن میان پارچه های شکسته طارمی و سرستونها و الواح مختلف بخط میخی و مجسمه های برنزی و اسلحه آهنین و روئین و آلات و اسباب آرایش و سنگهای محکوک و مهرهای متعدد و مسکوکات زیاد یافته شد و یک قسم صفحه های معدنی که درهای بیرونی سرای پادشاهی را تزیین مینمود در اثنای حفاریات بدست آمد نوشته اند مهمترین کشفیات دو چیز بود (۱) یک پارچه کاشی مینا نشان زران دود که از جمله تجهیزات سرای پادشاهی و موشح بدوا زده صورت زیبا بود پیدا شد (۲) دو پارچه کاشی مزین باشکال شیران برجسته که نصب درهای بزرگ سرای پادشاهی بود کشف شد متأسفانه اغلب این آثار گرانبهادر زمان قاچاریه از ایران خارج وزینت بخش موزه های اروپا شده است .

اخيراً نیز در سی کیلو متری شوش معبدی در تپه موسوم به (چغازنبیل) از زیر هزاران خروار خاک بیرون آمده است نخستین اثری که ازین معبد بدست آمد کشف يك آجر بزرگ و قطوری بود که روی آن خط میخی نوشته شده بود این آجر بدست زمین شناسان شرکت سابق نفت که در آنحوالی به تجسس معادن و مراکز نفت مشغول بودند کشف گردید شرکت نفت این کشف را به هیئت حفاری فرانسه در شوش اطلاع داد و آجر مزبور به پاریس فرستاده شد تا دانشمندان و متخصصین خط میخی نوشته های آنرا خوانند و نام (اوتاش کال) در آن مسطور بود بنا به تحقیقات دانشمندان اروپائی (اوتاش کال) نام یکی از سلاطین عیلامی در شوش میباشد و نوشته اند که این سلطان عشق مفرطی بساختن معابد داشت این قبیل معابد را زیکورات مینامند آقای صمدی موزه دار ایران باستان و متخصص آثار باستانی شرح این زیکوراتها را در جلد سوم گذارشهای باستانشناسی مفصلاً نگاشته است بآن کتاب رجوع کنید این معبد یکی از زیکوراتهای بسیار زیبای آن سلطان بشمار است که بعد از سه هزار سال از زیر خاک بیرون آمده هیئت علمی حفاری فرانسه اکنون مشغول خاک برداری آن تپه هستند و مقدار بیشتر از يك ثلث آنرا خاک برداری کرده اند.

در اسفند ماه ۱۳۳۵ بنا بر درخواست کانون مهندسين آبادان از هیئت علمی فرانسه برای تماشای آثار مکشوفه در (چغازنبیل) چندین نفر از اعضای کانون مهندسين آبادان و خانواده های آنها بقصد مشاهده و تماشای آثار باستانی (چغازنبیل) بطرف شوش رهسپار شدند دکتر کریشمن رئیس هیئت باستان شناسان فرانسه باتفاق سایر اعضا هیئت از کاروان کانون مهندسين استقبال و پذیرائی کردند و آنها را بطرف معبد چغازنبیل راهنمایی کرده و درباره این کشفیات عظیم در حضور مهندسين و تماشا کنندگان بیاناتی ب زبان فارسی ایراد نمودند و چون بیانات ایشان ذکر آثار تاریخی شوش و اطلاعات صحیحی درباره کشف آن معبد و آثار عظیم است ما نیز عین بیانات ایشانرا از نظر قارئین محترم میگذرانیم.

## بیانات دکتر کریشمن رئیس هیئت حفاری شوش

آقایان محترم خیلی خوشوقتم که شما مهندسين عزيز بيايد ما افتاده و براي ديدن آثار تاريخي باينجا تشریف آورده ايد (چغازنبیل) یکی از معابد بزرگ عیلامیها بوده که از هزار و دوست و پنجاه سال قبل از میلاد مسیح بنا شده است این معبد در سی کیلومتری شوش واقع گردیده و در روزگاران قدیم زیارتگاه مردم بوده و ششصد سال قبل از میلاد مسیح بوسیله (آسوربانی پال) پادشاه معروف آسور تصرف و ویران شده است در بیست پنجسال قبل در حوالی شوش آجری بدست آمد معلوم شد که در نزدیکی شوش عبادتگاه و بتخانه هائی وجود دارد پس از تفحص و تجسس زیاد سنگهای دیگری نیز بخط میخی بدست آمد که معلوم میگرد آن محل پایتخت شوش بوده و در نزدیکی آن یعنی پانصد متر بالاتر از معبد قصر پادشاه قرار داشته است شش سال پیش بهمت و پشت کار کارگران ورزیده ایرانی و همکاری ذیقیمت آقایان (ژژاکه ما) و ژویکاری معماران هیئت علمی فرانسه و مساعدت های آقایان مصطفوی (۱) رئیس اداره باستانشناسی ایران و آقای صمدی موزه دار موزه ایران باستان موفق بکشف این معبد شدیم در ابتدای حفاری بسنگ بزرگی برخوردیم که بخط میخی روی آن نام پادشاه و پدر وی ذکر شده بود و در طرف دیگر کتیبه پیدا شد که متعلق به ۱۲۵۰ سال قبل از میلاد مسیح بود و روی آن نیز نام خدای بزرگ عیلام (این شوشیناک) نوشته شده بود همچنین در کتیبه دیگری که بدست آمد ما بوجود شهر بزرگ دیگری در این نواحی پی بردیم که بزودی حفاری آن شهر شروع خواهد شد .

## شرح معبد چغازنبیل

معبد چغازنبیل دارای هشت طبقه و ارتفاع آن ۵۳ متر است در بالای آن

(۱) آقای مصطفوی رئیس موزه ایران باستان در کشفیات اخیر شوش در چغازنبیل اقدامات مجدانه بعمل آورده و با هیئت حفاری فرانسه تشریک مساعی نموده اند و در اثر زحمات خستگی ناپذیر ایشان این کشفیات مهم بدست آمده است .

بزرگترین بتخانه خدایان و خدای بزرگ قرار داشته است (چغازنبیل) مانند مشهد و قم جزء امکنه مقدس بوده و مردم دسته دسته برای زیارت آنجا از راههای دور رنج سفر را بر خود هموار میکرده اند این معبد از نقطه نظر مذهبی و معماری و مدنیت بهترین و بالاترین و قدیمترین معبد گاه جهان قدیم است دالانها و اطاقهایی در اینجا از زیر خاک بیرون آورده ایم که خانه خدایان بوده است این معبد دارای ۲۸ خدای بوده است متأسفانه بعضی از الواح آن که تا کنون بدست آمده بخط بابلی است که فهم آن برای ما بسیار مشکل است .

از شوش تا چغازنبیل ۳۰ کیلومتر و از چغازنبیل تا شوشتر ۲۸ کیلومتر است اسم چغازنبیل (دور آنتاشی) بوده است و همانطور که امروز نام اشخاص بزرگ را بر روی خیابانها میگذارند امروز نیز این معبد بنام (دور آنتاشی) پادشاه بزرگ عیلام نام گذاری کرده اند عملیات حفاری بزرگ شش ماه دیگر با تمام میرسد و آنگاه عملیات حفاری شهری که در نزدیکی آن واقعست شروع خواهیم کرد در اینموقع عده از آقایان مهندسين سئوالاتی نمودند که از طرف دکتر کریشمن پاسخ داده شد و آقایان مهندسين پس از تشکر و خدا حافظی از دکتر کریشمن مراجعت کردند .

بنا بتصدیق دانشمندان باستان شناس معبد چغازنبیل آسیب زیادی ندیده و این معبد بزرگ سالمتر از سایر معبدهای عیلامی باقی مانده است بدین سبب هیئت علمی حفاری فرانسه بیشتر فعالیت حفاری خویش را بجای شوش صرف چغازنبیل نموده و با اکتشافات بسیار جالب و مهمی روبرو شده اند آجرهای بسیاری با خط میخی پیدا شده که با ترجمه و خواندن این خطوط اطلاعات بیشتری از چهار هزار ساله عیلامیهای ساکن ایران بدست خواهد آمد گل میخهای سفالی لعابدار بسیاری که دارای خطوط میخی است و تعداد آنها بیشتر از یک هزار عدد است بدست آمده تزئینات شیشه و منبت کاری و سفالهای لعابدار اطاقها و حیاطهای مفروش با آجر

و مطبخهای زیبا از زیر هزاران خروار خاک بیرون آمده است هنوز بخاک برداری این معبد مشغول هستند بدیهی است چند ماه دیگر خاک برداری آنجا تمام شده و اشیاء بسیار نفیسی از زیر توده های خاک نمایان خواهد شد.

### حملة آسور بانی پال به کشور عیلامی

متأسفانه این عظمت و جلال عیلامیها و این بناها و ساختمانهای زیبا در تاریخ ۶۴۵ قبل از میلاد مورد تاخت تاز (آسور بانی پال) پادشاه ظالم و خونخوار گردیده و تمام هستی آن دولت تارمار و ویران گردید عمارات عالیه و معابد زیبای آنها با خاک یکسان شد (آسور بانی پال) از حکمداران و سلاطین دولت آسوری بود که در تاریخ ۶۶۹ قبل از میلاد به تخت سلطنت نشسته است تشکیل دولت آسوری را ۱۳۰۰ سال قبل از میلاد نوشته اند (آسور بانی پال) در سایه نیرومندی خود تمام طوایف و دول همسایه خود را که به مملکت وی تجاوز کرده بودند از مملکت رانده و حدود مملکت خود را توسعه داد پایتخت دولت آسوری شهر نینواست که اکنون خرابه ها و انقاض آن شهر در طرف شرقی دجله در ۴۰۰ کیلومتری بابل موجود است آسور بانی پال در ۶۴۵ قبل از میلاد برای جنگ با عیلامیها آماده شده و وارد شوش گردید و در آنجا هرچه خواستند کردند.

خزانة پادشاهان عیلام را که از ازمه قدیمه پرازغنائم بود تصرف کردند طلا و نقره و اشیاء نفیسه و مجسمه های معابد را به نینوا بردند پس از قتل و کشتار زیاد و غارت شهرها اسرای زیادی از عیلامیها به مملکت خود بردند نوشته اند (آسور بانی پال) به این قتل و غارت اکتفا نکرده (خوم بان کلدانش) آخرین پادشاه عیلام را که فرار کرده بود دستگیر با (تام ماری) پادشاه سابق عیلام به عرابه خود بسته و مجبور کرد که عرابه سلطنتی او را تا معبد آسور بکشند در کتیبه (آسور بانی پال) راجع به فتوحات وی چنین مسطور است خاک شوش و شهر ماداکتو و شهرهای دیگر عیلام را تماماً به آسور کشیدم و در مدت یکماه و یک روز کشور

عیلام را تماماً جاروب کردم من این مملکت را از عبور چشم گوسفندان و از نغمات موسیقی بی نصیب ساختم و بدرندگان و مارها و جانوران اجازه دادم که آنجا را فرا گیرند بالاخره دولت بزرگ عیلام در سال ۶۴۵ قبل از میلاد از صفحه روزگار محو و نابود گردید و آثار آن بمرور از خاطرها محو شد مورخین و نویسندگان عهد قدیم از تاریخ دولت عیلام مطالب درست و صحیحی ننوشته‌اند و تاریخ آن دولت زیاده روشن نیست لیکن در اثر جدیت و فعالیت هیئت علمی فرانسه آثار زیبا و هنرهای آن دولت سه هزار ساله قدیم از زیر هزاران خروار خاک نمودار گشته و تاریخ آن دولت را بعالمیان روشن و ظاهر ساخت حدود مملکت عیلامی که ساکنین قدیم ایران بودند ازین قرار است خوزستان، لرستان، پشتکوه، کوه‌های بختیاری از طرف مغرب متصل به دجله و از مشرق با فارس هم سرحد بود شهرهای مهم این دولت از این قرار است (۱) شوش که مهمترین شهر عیلامی و از قدیمترین شهرهای عالم است (۲) ماداکتو در کنار رود کرخه (۳) خایدالو که گمان میکنند در جای خرم آباد کنونی باشد (۴) اهواز خط عیلامی خط میخی است.